

A HAGYOMÁNY INNOVÁCIÓJÁNAK VIZSGÁLATA A HON- ÉS NÉPISMERETTANÁR SZAKOS HALLGATÓK KÖRÉBEN

Juhász Eszter

Debreceni Egyetem, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, eszterjuhasz7@gmail.com

Absztrakt

A hagyomány szerves része az emberi kultúrának. Alapvetően határozza meg a kultúra kontinuitását. A gyorsan változó életünkben a tradíciók fennmaradása, az új körülményekhez való idomulásában rejlik. Mivel egy folyamatosan fejlődő, átalakuló világról van szó, így egyértelmű, hogy az oktatási módszereknek is követniük kell ezt a változást. Ezáltal a tradíció és a változás kapcsolódásából kiindulva, célszerűnek tartottam a hon- és népismerettanár képzésben résztvevő hallgatók hagyománnyal kapcsolatos ismereteit feltárni, hogy képet kapjunk az örökség innovációjáról a felsőoktatásban. Kutatásomban a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékén, a hon- és népismerettanár szakos hallgatók örökségátadás gyakorlati színtereinek vizsgálatára törekedtem. A kutatás jelentősége, hogy képet kíván adni a digitális nemzedék hagyománnyal, kultúrával kapcsolatos szemléletéről, amely támpontként szolgálhat az oktatási módszerek innovációjában. Céлом feltérképezni a digitális nemzedék múlttal való kontaktusát, a szellemi kulturális örökségátadás gyakorlatának folyamatát. Arra keresem a választ, hogy a hon- és népismerettanár képzés hogyan és milyen mértékben játszik szerepet a hallgatók tradícióval kapcsolatos meglátásaira, tudására. A téma vizsgálatának és eredményének jelentősége a digitális nemzedék hagyománnyal, kultúrával kapcsolatos szemléletének feltárásában, a szellemi kulturális örökség továbbadásának módszeréhez való hozzájárulásában látom. Véleményem szerint az eredmény támpontot jelenthet a felsőoktatási képzés metódusának innovációjában, valamint a hallgatók értéktudatos látásmódjának fejlesztésében.

Kulcsszavak: tradíció, felsőoktatás, hon- és népismeret, innováció, örökségátadás

1. Bevezetés

A fejlődő világhoz idomuló tradíciók az állandó kölcsönhatások révén megújulnak, átalakulnak.¹ Ezáltal közösségekben élő, állandóan megújuló, átalakuló hagyományról beszélhetünk, melyről kijelenthető, hogy a változások által nem statikus, mivel folyamatos formálódásban van, alkalmazkodva a világhoz és a közösségekhez.² A szellemi kulturális örökség egyszerre hagyományos és élő.³ Fontosságát bizonyítja, hogy a néprajztudomány egyik lényeges kutatási területéhez tartozik a tradíció folytonosságának figyelése.

A formálódás hatására a hagyományokban lényeges átalakulási folyamatokat követhetünk, melyek a tradíciók megítélésében és hozzáállásában is megmutatkoznak. A hagyomány ilyen jellegű megítélését az oktatás látószögén keresztül céloom áttekinteni, mivel az oktatásban is központi szerepet tölt be. Mivel a befogadó közeg igénye folyamatosan változik, így a vizsgálatban a hon- és népismerettanár szakos hallgatók tradícióval kapcsolatos ismereteire, véleményére összpontosítok. A felméréssel céloom, a digitális nemzedék múlttal való viszonyát, a hagyománnyal kapcsolatos ismereteit és meglátásait megismerni.

---

¹ AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-21-3-II KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

² Bihari Nagy 2015a: 6.

³ Csonka-Takács 2019: 1.

2. Módszer

A kérdőívet a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékén tanuló hon- és népismereti tanárszakos hallgatók körében töltöttem ki. A csoportos mintavétel alapján 19 fő vett részt a felmérésben. A mérés Google Űrlap által, tehát online, anonim módon és egyénileg történt. Az online kérdőív kiválasztását erősítette, az átalakult életmód a vírushelyzet által, az anonimitás fenntartása, illetve, hogy a megkérdezettek mindegyike a digitális nemzedékhez tartozik. A kérdések formai szempontból zárt és nyílt végűek voltak. A nyílt végű kérdés rövid, tényszerű közlést igényelt. A válaszadó a saját szavaival, előre meghatározott formai kötöttségek nélkül válaszolt,⁴ így lehetősége volt leírni a hagyománnyal kapcsolatos ismereteit.⁵ A zárt végű kérdések típusa az eldöntendő kérdés volt. A skálakérdésekben arra vártam a választ, hogy az állítással milyen mértékben értenek egyet.⁶ Az állításokat egy 1-től 4-ig terjedő skálán kellett értékelniük. Az egyes a nem egyetértést, a négyes a teljes egyetértést jelentette. Az intenzitáskérdésekre adható numerikus válaszok lehetővé tették az ún. kényszerválasztást, vagyis nem volt középút a válaszlehetőségekben.⁷

A kérdőív strukturálisan három blokkra osztható. Az első, a szocidemográfiai felmérés, vagyis a nem, életkor és a lakóhely adatait tartalmazta. A második blokk az ún. „Személyes hagyomány”, mely a hallgatók saját tapasztalataira, meglátására alapult. A harmadik része a kérdőívnek az ún. „Hagyomány és oktatás”. A blokk, a hagyomány oktatáshoz való kapcsolódásáról, az oktatásban betöltött szerepéről és hatásáról szólt.

3. A hon- és népismerettanár képzés a Debreceni Egyetemen

A Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékén indult el először a néprajztanárok képzése 1998-ban. A nagy múltú, folyamatos tanárképzési rendszer 2013-ban módosult, az osztatlan tanárképzési modellre, mely egyre nagyobb népszerűségnek örvend.⁸

A tanszék legfőbb céljai között szerepel a minél életszerűbb képzésben való részesítés, a gyors változásokra való reagálás. Következésképp kiemelten fontos a folyamatos fejlődés, az aktuális korosztály igényéhez való igazodás.⁹

Ebben a tanárképzési modellben a hagyományokra, a néphagyományokra szintén komoly hangsúly helyeződik, hiszen „*A szellemi kulturális örökség a közösségekben él, annak tagjai az örökség gyakorlói és hordozói, egyben ők a megőrzés letéteményesei is.*”¹⁰ Ezt a megállapítást tartja szemelőtt a képzés, folyamatosan reflektálva arra, hogy a tanár nemcsak az emléktanyagok megőrzéséért, hanem ezek biztosításáért, az örökségek minél örömtelibb átéléséért és megtapasztalásáért is felel.¹¹ A szellemi kulturális örökségek tehát megkövetelik, hogy azok értéké váljanak és beépüljenek az újabb nemzedék tudatába. Ugyanakkor megkövetelik az ismeretek minél gyorsabb, korszerűbb átadását is. Így a hon- és népismerettanár szakos hallgatók a gyakorlatorientált képzésben állandó jelleggel feltérképezik a szakmai erősségeket és gyengeségeket, a képességeket és készségeket, melyek fejlesztésére számos módszertani lehetőségük van a képzés során. Mivel a tanárképzésben hangsúlyosak a hagyományok több rétegű megismertetései és annak oktatási lehetőségei, így a felmérésben céloim feltérképezni a hallgatók örökséggel kapcsolatos meglátásait.

---

⁴ Horváth 2004: 35.

⁵ Horváth 2004: 38.

⁶ Horváth 2004: 46.

⁷ Kontra 2011; Zerényi 2016

⁸ Bihari Nagy 2020: 24.

⁹ Kavecsánszki–Keményfi–Bihari Nagy 2020: 554.

¹⁰ Bihari Nagy 2020: 11.

¹¹ Bihari Nagy 2015b: 5.

4. Eredmények

A hagyománnyal kapcsolatos online, kérdőíves felmérést 2021/22-es tanév első és második félévében végeztem a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékén. A vizsgálatba a hon- és népismerettanár képzésében résztvevő hallgatók életkor alapján 63,2%-a 18-21 év közöttiek és 36,8%-a 22-25 év közöttiek. A megkérdezettek mindegyike a Z generációhoz, vagyis a digitális nemzedékhez tartozik.¹²

A *Személyes hagyomány* című blokkban több kérdés a hagyományok gyakorlására irányult. A „Gyakorol-e valamilyen hagyományt?” és az „Ön mennyire tartja fontosnak a hagyományok gyakorlását?” kérdésekre egyaránt a pozitív kimenetelű válasz jellemző.¹³ Az eredmények alapján elmondható, hogy a felmérésben résztvevő hallgatók 94,7%-a tartja fontosnak és 78,9%-a gyakorol valamilyen hagyományt. A válaszok alapján érezhető, hogy a kultúramodellnek része a tradíció, láthatóan szerepet játszik a digitális nemzedék életében is. Ugyanakkor a néphagyományok gyakori említése alátámasztja, hogy a hallgatók körében is erőteljes a fogalom etnicizált értelmezése. A fogalom etnicizált tartalma magyarázható azzal is, hogy a néphagyományok bizonyos elemei beépülnek az új kultúramodellbe, így a digitális nemzedék életét is jelentősen áthatják. Ezt támasztják alá az „Önnek mi jut eszébe a hagyomány fogalmáról? Írjon legalább 3 választ!” című kérdésre érkezett válaszok, melyek között nagyszámban az örökség, szokás, népi, kultúra és érték kifejezéseket írták a hallgatók. A hagyományok ismeretének forrására irányuló kérdésben a megkérdezettek többszörös jelölési lehetőség közül választhattak. A „Milyen forrásból ered a hagyományok ismerete?” kérdésre az alábbi válaszlehetőségeket jelölhették: iskola, család, lakóhely, ismerős, olvasás, internet, média. A visszajelzések alapján az iskola lehetőséget az összes válaszadó jelölte, vagyis 100%-os eredményt mutat. Szintén magas egyetértést (94,7%) mutat a család kifejezés.

A legalacsonyabb választási eredményt az ismerősök esetében láthatunk, a megkérdezettek 31,6%-a jelölte a hagyományok megismerésének forrásaként.

Az oktatáshoz kapcsolódó személyes tapasztalatot mérő kérdés a „Volt-e az alapfokú oktatási intézményben hon- és népismeret órája?”, melyre 63,2% igennel és 36,8% nemmel válaszolt. Ugyanakkor minden válaszadó az iskolát is megjelölte a hagyományok ismereteinek forrásaként, tehát a tradíció megismertetése nem kifejezetten a hon- és népismereti órák specifikuma, számos egyéb tantárgy tananyagának részét képezi a tradíció.

Mivel az iskola lényeges szerepet tölt be a hagyományok átadásában, szükséges az oktatás, tradícióval kapcsolatos nézeteit feltárni. Ezért a kérdőív harmadik blokkja a *Hagyomány és oktatás* témakörhöz köthető. A blokkhoz 7 darab kérdés tartozik, melyekből 6 darab zárt végű intenzitáskérdés és 1 darab nyílt végű kérdés. A kérdések mindegyike a hallgatók oktatással kapcsolatos nézeteire és ismeretére irányul, a közoktatási neveléssel kapcsolatosan. Az „Ön szerint a hagyomány mennyire határozza meg a nevelést?” kérdéssel a válaszadók 78,9%-a egyetért. Következésképp a megkérdezettek jelentős része úgy látja, hogy a hagyományok átadása a kultúra elsajátításának egyik lényeges módja (1.ábra).

---

¹² Az ún. „digitális bennszülöttek” 1995 és 2012 között születtek. Jellemzőjük, hogy helytől függetlenül a legmodernebb digitális eszközöket használják, szinte állandóan „online üzemmódban” léteznek. Juhász Csilla 2017: 131.

¹³ A kapott eredmények bemutatása során az egyetértést szimbolizáló hármas és négyes válasz összeadott százalékos arányát ismertetem.

1. ábra: A hagyomány nevelést meghatározó szerepe a válaszadók szerint

Forrás: Adatfelvétel 2021-2022

A hagyományok tanításának nevelő szerepe mellett az „Ön szerint milyen mértékben van szükség a közoktatásban a hagyományok tanítására?” kérdéssel a hallgatók 94,7%-a ért egyet. A nagymértékű pozitív válasz jelen kérdés esetben nem meglepő, hiszen a hallgatók egyik tantárgyának lényeges témájáról van szó (2. ábra).

2. ábra: A válaszadók véleménye a hagyományok tanításáról a közoktatásban

Forrás: Adatfelvétel 2021-2022

Zárt kérdésként jelent meg a kérdőívben az „Egyetért-e azzal, hogy a tradíciónak idomulni kell a mai körülményekhez?”. A megkérdezettek 73,6%-a jelölte az egyetértést és a teljes egyetértést. Az eredmények is igazolják, hogy a hagyomány nem statikus, sokkal inkább változó, átalakuló jelenség. Erre a folyamatos változásra nemcsak a generációs igény sarkallja, hanem a kultúrával való szoros kontinuitása is. Következésképpen a tradíciónak alapvető követelménye a mai körülményekhez való idomulás (3. ábra).

3. ábra: A tradíció idomulásának fontossága a mai körülményekhez a válaszadók szerint

Forrás: Adatfelvétel 2021-2022

A kérdőív következő zárt végű kérdésében a néprajzi tájakkal kapcsolatosan a térképek használatára kérdeztem rá. A kérdés, habár kapcsolódik a hagyományhoz, mégis egyfajta kizökkenést is jelent a témakörből. Ugyanakkor kapcsolódik a kérdőívet záró topográfiai feladathoz. Az „Egyetért-e azzal, hogy a néprajzi tájak tanítása során szükség van a térképekre?” kérdésnél az egyetértés aránya 94,8% (4.ábra).

4. ábra: A hallgatók válasza a néprajzi tájak tanításához használt térképek fontosságáról

Forrás: Adatfelvétel 2021-2022

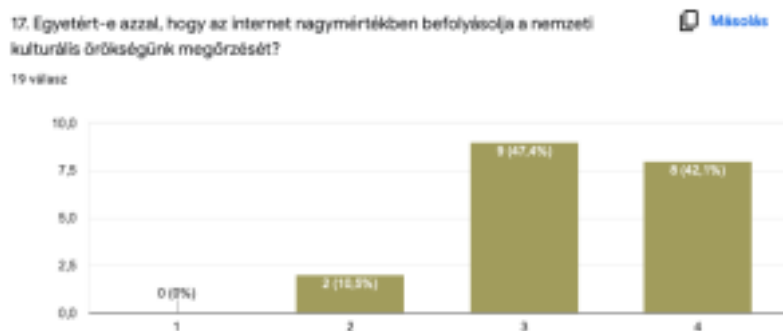
A hon- és népismeret oktatásához kapcsolódva a digitális eszközök használatára is kitértem a kérdőívben. Az „Egyetért-e azzal, hogy a digitális eszközök használata elengedhetetlen a hon- és népismeret oktatása során?” kérdés eredménye alapján elmondható, hogy a hallgatók 73,7% egyetért a digitális eszközök használatával a hon- és népismeret órákon, viszont 26,3% kevésbé tartja fontosnak. A kérdőívben itt tapasztalható a legnagyobb mértékű kevésbé egyetértés. Meglepő az eredmény, egyrészt mivel tartalmaz egyfajta ellentmondást a korábbi válaszokkal, másrészt az egyetemi képzés nagy hangsúlyt fektet a digitális eszközök minél szélesebb körű felhasználási lehetőségeire (5.ábra).

5. ábra: A hallgatók válasza a digitális eszközök alkalmazásáról a hon- és népismeret órákon

Forrás: Adatfelvétel 2021/22. tanév

Az „Egyetértene-e azzal, hogy az internet nagymértékben befolyásolja a nemzeti kulturális örökségünk megőrzését?” kérdéssel a megkérdezettek 89,5%-a egyetért. Az internet globalizáló hatása érvényesül a hagyományörzéssel kapcsolatosan is. Minden egyes szellemi kulturális örökségnek megtalálható a leírása, képen, videón való ábrázolása, így elérhetővé válik bármilyen távolságból is. A hagyományok gyakorlása egyaránt megtörténik immár a virtuális térben is. A COVID-19 világvárvány okozta felgyorsuló online élet még inkább megerősítette az internet egyeduralmát. A hallgatói vélemények is alátámasztják, hogy szükség és igény van az online közegre (6.ábra).

6. ábra: A nemzeti kulturális örökségünket a válaszadók szerint az alábbi mértékben befolyásolja az internet

Forrás: Adatfelvétel 2021-2022

A zárt végű kérdések mellett a blokkhoz tartozó egyetlen nyílt végű kérdésben arra vártam a választ, hogy szerintük, milyen hagyományok oktatására van szükség a közoktatási intézményekben. A „Sorolja fel, hogy Ön szerint milyen hagyományok oktatására van szükség a közoktatási intézményekben?” kérdésre minden hallgató válaszolt. A kapott válaszokat témakörökre bontottam. Gyakorta megemlítették az ünnepeket (karácsony, húsvét, újév, farsang), a nemzeti, lokális hagyományokat. Ugyanakkor kiemelkedő a válaszok között a hagyomány etnicizált értelmezése. Több alkalommal is megjelenik a válaszok között a népi jelző, valamint a néptánc, népviselet említése. Emellett a jeles napok szokásrendszerének, az alapvető tárgyi ismereteknek, és az idősök tiszteletének fontosságát és a Kárpát-medencei magyarok hagyományainak tanítását is hangsúlyozták a válaszokban.

5. Összegzés

A tradícióra irányuló kérdőív kitöltésével képet szerettem volna kapni a hon- és népismerettanár szakos hallgatók nézőpontjáról, az aktuális generációs igényeiről. A válaszok alapján elmondható, hogy a hagyomány kontinuitását a hallgatók is érzékelik és látják. Az oktatásnak, az iskolának hatalmas szerepe van a hagyományok átadásában, gyakorlásában. Mivel a felmérésben résztvevők az iskolában is elsajátították a hagyományokat, így ők maguk is szükségszerűnek tartják az oktatását. A válaszok egyértelműen utalnak arra, hogy a hallgatók körében is jelentős a hagyomány etnicizált értelmezése. Merthogy a tanárképzésben is nagy hangsúly helyeződik a népi hagyományok tanulmányozására, ugyanis a közoktatásban elvárt tudásanyag szintén a néphagyományokra korlátozódik a hon- és népismereti tanórákon. Ugyanakkor a cél továbbra is a tradíciók sokszínűségének és változásainak vizsgálása és értelmezése, melyet a felmérésben kapott eredmények is alátámasztanak. A hagyományok átadása, oktatása sarkalatos része a Néprajzi Tanszék gyakorlatorientált képzésének, ezáltal számos módszertani lehetőséget kínál a hon- és népismerettanár szakos hallgatóknak.

Irodalomjegyzék

- [1.] Bihari Nagy Éva: Képzés – múltunk öröksége. A hon- és népismerettanár képzés első műhelye Magyarországon – a debreceni modell. In *Studia Folkloristica et Ethnographica* 80. Tradíció és Edukáció I. Örökség és oktatás. Módszertani jegyzet. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék. 2020. pp. 11-30.

- [2.] Bihari Nagy Éva: Hagyományismeret – népismeret – innováció. In Maticsák S. (szerk.), *Tanulmányok a levelező és részismereti tanárképzés tantárgypedagógiai tartalmi megújításáért – bölcsészettudományok*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó. 2015a. pp. 5-26.
- [3.] Bihari Nagy Éva: Bevezetés. In Bihari Nagy Éva, Bartha Elek, Keményfi Róbert (szerk.), *Műveltség és hagyomány. Hon- és népismeret pedagógus továbbképzés. Szaktárnet könyvek 12*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó. 2015b. pp. 5–9.
- [4.] Csonka Takács Eszter: Bevezető. In Csonka-Takács E. – Pál-Kovács D. *A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzéke és jó megőrzési gyakorlatok. 2008-2018. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szellemi Kulturális Igazgatóság, 2019. pp. 1-3. Letöltve 2022. 05. 17-én https://unesco.hu/data/SZKO_nemzeti_jegyzek_jo_gyakorlat_2008_2019.pdf*
- [5.] Horváth György: *A kérdőíves módszer. Kutatás-módszertani kiskönyvtár*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó. 2004
- [6.] Juhász Csilla: *Z generációs hallgatók felsőoktatási motivációjának vizsgálata. Közép Európai Közlemények, 10(2), 2017. pp. 131–141. Letöltve 2022. 05. 17-én <http://www.iskolakultura.hu/index.php/vikekkek/article/view/12434>*
- [7.] Kavecsánszki Máté – Keményfi Róbert – Bihari Nagy Éva: Néprajz a Debreceni Egyetemen. In. Cseh F. – Mészáros Cs. – Borsos B. (szerk.): *Számvetés és tervezés. A néprajztudomány helyzete és jövője a 21. században. BTK Néprajztudományi Intézet (ELKH) – L’Harmattan Kiadó, 2020. pp. 553–561.*
- [8.] Kontra József: *A pedagógiai kutatások módszertana*. Kaposvár: Kaposvári Egyetem. 2011 Letöltve: <http://www.elib.hu/12600/12648/12648.pdf>
- [9.] Tanczos Vilmos. Letöltve 2022. 05. 17-én:
<https://tanczosvilmos.files.wordpress.com/2011/09/01-alapfogalmak1.pdf>
- [10.] Zerényi Károly: A Likert-skála adta lehetőségek és korlátok. *Opus et Educatio*, 3, 4, 2016. pp. 470-478. Letöltve 2022. 05. 17-én http://epa.oszk.hu/02700/02724/00009/-pdf/EPA02724_opus_et_educatio_2016_04_470-478.pdf

Lektorálta: Dr. Teperics Károly, egyetemi docens, Debreceni Egyetem, TTK, Földtudományi Intézet, Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék